«Родныя мае мясціны... Як мая душа рвецца туды»

Усе найбольш значныя творы К. Чорнага – і апавяданні, і аповесці, і раманы – напісаныя перад вайной і ў час вайны, цесна звязаны з тымі мясцінамі, дзе "паблізу чутны ў людской гаворцы гарады Нясвіж і Слуцк", інакш кажучы, звязаны з Цімкавічамі, а героямі іх з'яўляюцца землякі пісьменніка. "Мне б на ўсё жыццё хапіла апісваць цімкаўцаў", — часта гаварыў Кузьма Чорны. "Родныя мае мясціны, — пісаў пісьменнік у сваім дзённіку. – Як мая душа рвецца туды. Яна заўсёды там. Там жывуць усе мае персанажы, усе дарогі, пейзажы, дрэвы, хаты, чалавечыя натуры, пра якія я калі-небудзь пісаў. Гэта ўсё адтуль, сапраўднае!"

узьма Чорны нарадзіўся ў ентку Боркі Слуцкага павекуды яго бацькі з Цімкавіч халі парабкаваць да пана арда Вайніловіча.

дзіцячай памяці аб тых цінах засталося нямнога, ўсё ж такі Мікалай добра ніў камень-валун на райку лесу, цяжкую працу ькоў у пана, грушу бэру, якая ла відаць з акна іх хаты. Гаіны герой апавядання "Род мясціны" Асвяцімскі, стаўвядомым чалавекам у рэсліцы, праязджаючы недаа ад месца, дзе ён нараcя і вырас, успамінае: "Вось на выездзе з лесу, павінен ць вялікі камень, каля якозаўсёды, бывала, збіраліся

Валун, які ляжаў на ўскрайку лесу

апчукі з вёскі..." Аднойчы, чэ падлеткам, ён жаў з матй на панскім полі палеглы мень і да касці парэзаў сабе рпом палец... Маці тужыла д гэтым няшчасным здарэнм, калі завязвала яму палец, яго абудзілася да яе вялікае мілаванне, якое расло пас з кожным годам. Калі ўвечары яны варочаліся дадому з работы, маці скардзілася, што ёй баліць у грудзях, і прысела на гэты камень адпачыць, а ён стаяў каля маці і думаў пра тое, як цяжка жыць на свеце гэтай няшчаснай жанчыне".

Сусед Рамаоўскіх Леапольд Ешка родам з Сілезіі, які жыў у другой палавіне хаты ў Лапаціцкім фальварку, з'яўляецца прататыпам галоўнага героя Леапольда Гушкі ў рамане "Бацькаўшчына".

Цімкавічы Кузьма Чорны лічыў сваёй другой радзімай. У артыкуле "У роднай глушы", які быў напісаны пасля наведвання Цімкавіч у 1925 годзе, К. Чорны радуецца тым зменам, што адбываюцца на вёсцы. "У старой бацькоўскай хаце – відната, якое ніколі гэтыя сцены не бачылі: свеціць электрычнасць, а на стале куча газет і часопісаў... Вечарам моладзь збіраецца ў хатучытальню... У вайсковым пагранічным клубе ішла нейкая рэпетыцыя, у другім доме таксама рабілі рэпетыцыю музыканты аркестра мясцовай пажарнай дружыны... Хадзіць па Капыльскай вуліцы цяпер трохі спрытней – ляжаць тратуары... Аўтобус выходзіць з Цімкавіч на Слуцк у 7 гадзін".

Коля з маці часта хадзіў спяваць у Скіп'ёва ў царкоўны хор. Па дарозе яны адпачывалі ў Бушылаве каля крынічкі. Любоў да гэтага месца ён пранёс з дзяцінства праз усё жыццё. "Назаўтра раніцаю глядзеў я праз акно на вуліцу. Скрозь суседні сад відны былі голыя "бушылаўскія" кусты. А ў іх там недзе плыве сабе пацiху родная Бушылаўская рэчка. Там "прускія" паплавы завуць у сваё бязмежжа – от так, здаецца, ішоў бы і ішоў па іх, а яны будуць усё новыя і новыя бясконцыя далі паказваць табе..."

Завяршаецца артыкул словамі любові да ўсяго роднага, блізкага, дарагога: "З акна аўтобуса добра было відаць... роднае поле. Бегла яно насустрач шэрым сваім асеннім выглядам, весяліла вочы шырыней ды сонцам, што свяціла над ім... Вялікім размахам ляжыцца на зямлю вецер, абвяваў яе, вялікую, абнімаў яе родную чыю. І разам з ім хацелася легчы на зямлю, выказаць усім тое вялікае, што ў ёй!"

У адзіным вершы "Роднае поле", надрукаваным у 1923 годзе, К. Чорны з радасцю піша пра вольную працу на вольнай зямлі.

Разам з сьцяною
зялёнага жыта
Палосы ўзворанай
плугам зямлі,
Чорныя пліты,
сонцам абліты,
Былінкі пад імі
сухія пяглі.
Багатыя ўсходы
ўздымаюцца вышай
На месцы, дзе вольныя
сілы пяглі.
Роднае поле!
Старонка ты наша!
Вольная праца
на вольнай зямлі!

Усё міла сэрцу Кузьмы Чорнага ў родных Цімкавічах і іх ваколіцах. "Адзін раз ноччу замерзла зямля, а назаўтра выпаў глыбокі снег. Яшчэ раніцаю ён ляжаў тоўстаю, белаю пярынаю, а к вечару яго прымялі санямі. Вёска стала зграбней і чыстай. І стала неяк весялей і шумней у ёй.

Цэлымі днямі чуўся з цёмных гумен дробны стук цапоў, часам чутно было, як звініць піла. Гамоняць і смяюцца людзі. Па вуліцы часта цянуліся фурманкі з дзеравам". ("Мае дзела цялячае")

Радавала і рэчка Мажа, у зарасніках якой любіў парыбачыць, седзячы ў чоўне, Мікалай Раманоўскі з Міколам Хведаровічам. У цёплы вясенні дзень яны бралі вуды і, мінаючы цяністы Радзівілаўскі парк, спускаліся з пахілага пагорка ўніз да рачулкі Мажы.

"Рака выйшла з сваіх берагоў. Густая і каламутная ад асенніх дажджоў вада ў ёй падынялася і заліла абодва берагі. З быстрага размаху свайго кідае яна на іх сваёю пенай, б'ецца аб купчастыя вершаліны затопленых ёю кустоў алешнікі і крушыны і весела плюхае, бурліць і шуміць..." (апавяданне "На беразе").

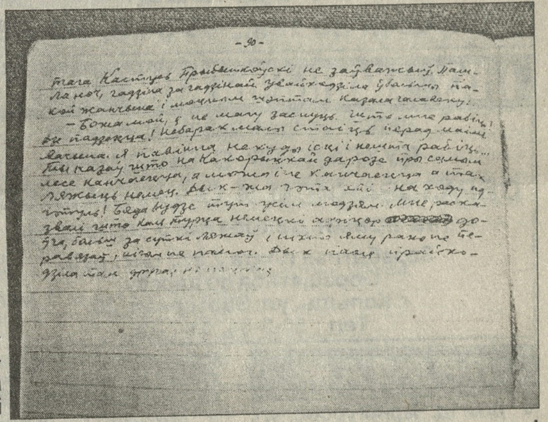
Рукапіс аповесці "Скіп'ёўскі лес"

Калодзеж, з якога Раманоўскія бралі ваду. З яго і зараз можна напіцца смачнай сцюдзёнай вады. "Каля студні з дзераваннага вядра, пазеленелага і слізкага, капала вада на запыленую буйную крапіву і пясок. За парканам спелі яблыкі і арабіны, пад парканам раскашэльвалася мята і бабіна лета". ("Верасьнёвыя ночы")

У дзяцінстве разам з дзедам Міхалам Парыбкам-Чорным будучы пісьменнік часта хадзіў у Скіп'ёўскі лес. Там дзед расказваў і паказваў, як жучок паўзае, як дрэвы гамоняць, як травінка да травінкі хіліцца. Яны разам любілі слухаць спевы лясных птушак. "Слухай, слухай, як выцілінькае!" – у захапленні цмокаў дзед. Ён вучыў маленькага Колю чытаць цікавую кнігу, назва якой – беларуская прырода. Нездарма К. Чорнаму ўдавалася апісанне прыроды ў сваіх творах. "Каржакаватыя хвоі, чырвона-агнявыя асіны і жоўтыя бярозы, і пад імі шумяць кусты. Шумяць... Шумяць!.. І ядлоўцам пахне над полем. Густа паўсходзіла жыта, і ўсё таксама смяецца яму ясныя дні. Праляцелі ўжо гусі і жураўлі, чорныя дзікія птушкі клююць сакаўную рабіну, і журацца дні над свежай раллёю і над балотнай сухой асакою..." ("Хвоі гавораць")

Апошняя незавершаная аповесць К. Чорнага называецца "Скіп'ёўскі лес", якая засталася ляжаць на яго рабочым стале 22 лістапада 1944 года ў дзень яго смерці. Вось радкі з яе: "Усе дваццаць дзве хаты Скіп'ёўскага Перабродзя пабраслі вішняком і арабінамі. За хатамі спеюць улетку антонаўкі, папяроўкі і слуцкія бэры, а ў самых замаразкаў вісяць у галлі чырвонабокія "цыганкі".

Людміла НІЖЭВІЧ,
дырэктар Літаратурнага музея Кузьмы Чорнага,
аг. Цімкавічы

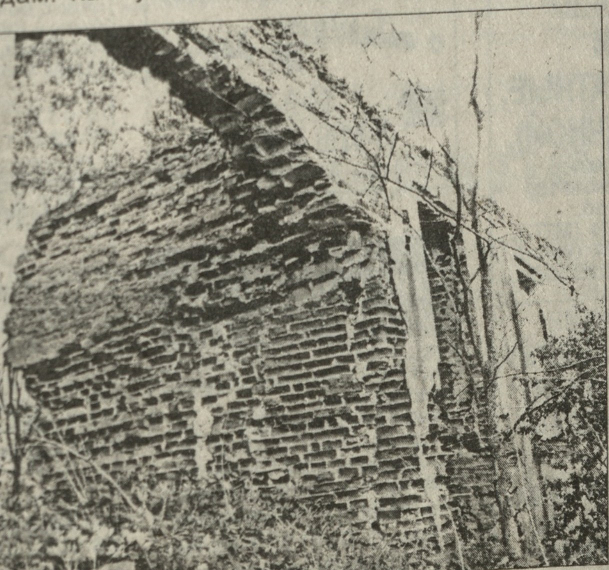
Руіны панскага дома

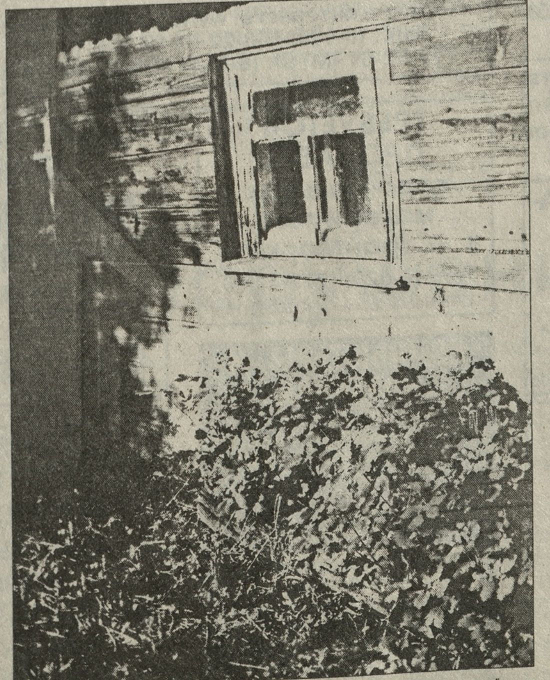
Хата на Капыльскай вуліцы

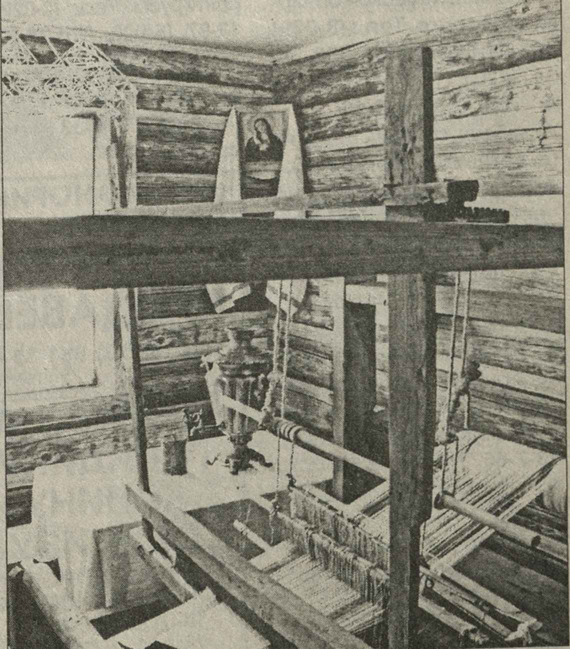
У музеі К. Чорнага